

Kommunal næringspolitikk og private tiltak

Sysselsetting

Ingen tidligere periode kan vise til så store næringsstrukturelle endringer som tida etter 1970. Vi har foran sett at sysselsettinga i primærnæringene jordbruk og skogbruk gikk kraftig tilbake. Sekundærnæringene, inkludert bygg og anlegg og kraftfôrsyning, hadde vokst sterkt etter krigen, men sysselsettinga stagnerte etter 1970. Den store økningen i antall yrkesaktive kom i de tjenesteytende næringene (tertiærnæringene).

Yrkesaktive med over 100 arbeidstimer i året

	1970	1980
Primærnæringene	147	104
Sekundærnæringene	142	155
Tertiærnæringene	142	236
Sum	431	495

Sekundærnæringene dekker i denne statistikken tre hovedfelter. De fleste arbeidstakerne finner vi i bygg- og anleggssektoren. Nest etter primærnæringene hadde denne virksomheten sysselsatt flest menn siden kraftutbygginga starta. Ea. ett hundre personer arbeidet i bygg og anlegg i 1970—80-åra. Men bransjen har fått vanskeligheter i de siste åra, og sysselsettinga har gått tilbake etter at TEV ble ferdig med utbygginga av Nedre Nea. 40—50 personer har arbeidet i kraft- og vassforsyning. Dette var også arbeidsplasser skapt av kraftutbygginga. Men industriarbeidsplasser har vært mangelvare. Bare tolv personer var sysselsatt i rene industriltak i 1990. Tertiærnæringene dekker ei variert gruppe av lønnstakere og næringsdrivende. De fleste arbeidsplassene har vært å finne i helsesektoren, offentlig administrasjon, undervisning, handel, hotell- og turistnæring.

Yrkesaktive i tertiærnæringene

	1970	1980
Handel, finansinstitusjoner	32	40
Samferdsel	28	26
Off. administrasjon, forsvar	18	44
Undervisning, forskning	12	22
Hotell, restaurantdrift	18	29
Diverse tjenesteyting	34	75

Ulik yrkesaktivitet for menn og kvinner

Hele økningen i antallet av yrkesaktive i 1970-åra skyldtes at flere kvinner har kommet i lønna arbeid. I 1980 var det ennå stor forskjell på menn og kvinners yrkesdeltakelse. Mens 3 av 4 menn over 16 år var i lønna arbeid, gjaldt det bare for vel halvparten av kvinnene. Dette har nå jamna seg helt ut. Arbeidstakerstatistikken fra slutten av 1980-åra viser at det er like mange kvinnelige som mannlige arbeidstakere. I flere gardbrukerhusholdninger er det blitt slik at mannen er fullt sysselsatt på eget bruk, mens kona har noe lønnsarbeid utafør heimen. Men likestillinga på arbeidsmarkedet er bare tilsynelatende. Det viser seg at kvinnene i langt større grad enn menn har deltidsarbeid. I 1980 hadde halvparten av yrkeskvinnene under ett tusen arbeidstimer i året, men bare 15 prosent av mennene. Senere yrkesstatistikk viser imidlertid at stadig flere kvinner arbeider bortimot full arbeidsuke. Tendensen for menn er faktisk motsatt. I 1990 var det flere menn som arbeidde i halv stilling eller mindre enn fem år tidligere.

Arbeidstakere 1985—1990

	4—19 t./uke		over 30 t./uke		Arbeidstakere i alt	
	menn	kvinner	menn	kvinner	menn	kvinner
1985	8	94	188	47	200	176
1990	14	84	183	78	203	201

En gift kvinne var etter gammel tankegang forsørger. Den innstillinga er kommet i bakgrunnen — kanskje ikke minst fordi mange husholdninger ikke greier seg på ei lønn lenger. Flere gifte har kommet i lønna arbeid utafør heimen. Allerede i 1970-åra var mellom 80 og 90 prosent av de yrkesaktive kvinnene i alder 25 til 59 år gift. Fremdeles består også klare forskjeller mellom manns- og kvinneyrker. De store kvinnearbeidsplassene er i helse- og sosialsektoren. I 1980 ga denne arbeid til over fjerdeparten av yrkeskvinnene. Tydal helsehus hadde alene vel 26 hele stillinger for betjening i 1980-åra, og det var godt og vel 20 heimhjelpere i delstilling i kommunen. Totalt ga helse- og sosialtjenesten 38 hele stillinger i 1989. Nesten alle disse var for kvinner. Jordbruket var den nest største arbeidsplassen for kvinner i 1980. På tredje plass kom hotell- og restaurantdrift. Det er flere kvinner enn menn i butikkarbeid, og det er flere kvinnelige lærere enn mannlige. På kontorene finner vi også flest kvinner.

Pendling

Mange av arbeidstakerne måtte søke ut av kommunen for å finne arbeid. Da kraftutbygginga i Tydal tok slutt omkring 1970, fulgte en del av arbeiderne fra Tydal med til andre anlegg som TEV hadde. Kommunen ville naturligvis holde på lønnsmotakerne og skattebetalerne, og innførte fra 1974 et reisetilskott til pendlerne. Tilskottet utgjorde lenge 250 kroner pr. kvartal. Ved midten av 1970-åra var det ea. 80 personer som søkte om pendlertilskott. Vel halvparten av disse pendla til Bratsberg kraftverk. Senere

forflytta arbeidet seg til Grana/Svorkmo og Nidelvverkene. Antallet arbeidere ved TEV gikk noe ned, og det normale tallet på pendlere kom til å ligge på 60—70 personer fra slutten av 1970-åra. For kommunen betydde pendlertilskottet ei utgift på drøye 50.000 kroner årlig. Men det var trulig ei vel anvendt investering, for det gjorde det mindre fristende å ta utflytting fra bygda. Fram til 1980-åra var Tydal altså en pendlerkommune. I 1980 var det bare nabokommunene til Trondheim som hadde prosentvis flere pendlere blant de yrkesaktive. (En pendler defineres i statistikken som en arbeidstaker som arbeider utafor bostedkommunen og har minst 45 minutters arbeidsreise.) Hovedtyngda blant pendlerne har vært menn som har arbeid i anleggssektoren. Men pendlerstrømmen har gått begge vegene. Under den mest intense kraftutbygginga i Tydal var det flere som pendla til Tydal på anleggsarbeid enn som reiste ut for å få en lønna jobb.

Arbeidsledighet

Syssettinga har fulgt utbyggingstakta i kraftutbygginga. I den første fasen var det mye sesongarbeid og dermed ledighet om vinteren. Men siden kraftutbygginga har pågått nærmest kontinuerlig, enten i bygda eller andre steder, har det derfor vært forholdsvis liten registrert ledighet. I store deler av 1980-åra var det omkring ti ledige menn i gjennomsnitt for året. Et tilsvarende antall kvinner var også arbeidsløse. Men da utbygginga av Nedre Nea var ferdig og mange firmaer fikk færre oppdrag, ble arbeidsløsheten en virkelig økonomisk trussel for mange. I desember 1989 kom tallet opp i nesten ett hundre. Men vel halvparten fikk «arbeid for trygd» eller ble syssetta på andre arbeidsmarkedstiltak. Den reelle arbeidsløsheten har derfor blitt holdt nede. Det har også hjulpet på at kommunen satte i gang bygging av helårsvegen fra Stugudal til Aursund. Arbeidsløsheten har likevel holdt seg høg, og det er mest menn som er registrert ledige.

Næringspolitikk og bedriftsetableringer

I andre halvdel av 1960-åra begynte kommunen å se seg om etter egnede lokaler for «eventuelle nye tiltak som kan etableres i bygda». I 1968 forhandla Formannskapet med Samvirkelaget om kjøp av eiendommen Fridheim. Men denne var for liten til å etablere et industriområde. Kjøpet ble derfor oppgitt, og valget falt i stedet på utbygging av Berggårdsmyra i 1969. Kommunen fikk lån gjennom Kommunal- og arbeidsdepartementet til formålet. Nærings- og tiltaksarbeidet ble på denne tida drevet av ei kommunalt valgt tiltaksnemnd. Den dro på befaringer til andre kommuner for å se hvordan disse hadde lagt forholda til rette for industrietableringer. Idéen med industriområde var det flere som hadde grepet fatt i. Og tankegangen var helt i tråd med regjeringas politikk for syssettingstiltak i næringssvake områder. Distriktenes utbyggingsfond var oppretta i 1961 for å få i gang en sterkere industrivekst i distrikta. Kommunen kunne dessuten tilby rimelige lån fra Næringsfondet. Dersom kommunen ellers la vilkåra til rette, hadde politikerne store forhåpningar til at investorene ville komme. Politikerne var klar over at det ikke var nok å tilby et tomteområde, men kommunen måtte engasjere seg mer direkte i industrireisinga. En tenkte særlig på hytteproduksjon som det mest nærliggende. Etterspørselen etter hyttetomer var stigende, og kommunen hadde sjøl arbeidd med planer for å utbygge hyttefelter på sine eiendommer i Hyttmolotten og Nyvoll-lia. Sammen med Selbu kommune utarbeidde en også ei reklamebrosjyre om hyttebygging i Neadalføret. Folderen ble trykt i 20.000 eksemplarer og spredt i Danmark og Sverige.

Tydal industrier

Det kommunale næringsengasjementet ble organisert gjennom et aksjeselskap, Tydal industrier A/S, med et foreløpig formål å reise et industribygg på Berggårdsmyra. Reglene i Distriktenes utbyggingsfond ga særlige gode vilkår for lån til kommunale industriutleiebygg. Selskapet fikk leie 28 dekar av Berggårdsmyra vederlagsfritt i 40 år fra kommunen. I det første industribygget fikk tydalingen Aksel Fremo plass for å bygge handlafta hytter. Han kjøpte tømmer av kommunen og fikk det saga på Tydal sag- og høvleri. Fire arbeidere ble sysselsatt på det meste, men de kunne ikke konkurrere med større hyttefabrikker, og i 1974 la Fremo ned virksomheten.

Linjetjeneste

Samme året som Fremo begynte med laftefabrikk starta en annen tydaling, Olaf Svelmo, firmaet A/S Linjetjeneste og leide seg inn i Industribygget. Firmaet satsa på oppdrag med bygging av telefon- og kraftlinjer, rydding av kraftlinjer, vegkanter o.l., såing og sprøyting av vegkanter og bygging av vegrekkverk. Tiltaket viste seg vellykka. A/S Linjetjeneste ekspanderte raskt, og lederen Olaf Svelmo, som var sysselsatt i Sverige, flytta for godt tilbake til Tydal i 1973. Bedrifta fikk mange oppdrag over store deler av landet for Statens vegvesen og utførte også tunnelarbeider for Oslo kommune. I 1973 starta det med rørleggervirksomhet og senere butikk som var retta mot det lokale markedet. Så kom byggevirksomhet i tillegg, og Svelmos firma bygde hytter og andre bygg i Tydal. Mesteparten gikk bra ei stund, og firmaet sysselsatte opptil tretti mann på det meste.

Tydals-Hus

I 1976 meldte et nytt aksjeselskap seg interessert i å starte bolig- og hytteproduksjon i Tydal. Firmaet ønska å leie halvparten av industribygget, og det ble dermed behov for flere hus. Industribygg II, som var omtrent like stort som det første, ble reist i 1977. Her fikk det nye tiltaket, Tydals-Hus A/S, plass. Med utsiktene for hytte- og husproduksjon i Tydal, ble det nå satt fortgang i planene med å etablere et bygdesagbruk. En hadde fra før Tydal sag og høvleri, men bedriften hadde økonomiske vansker. Den ble reorganisert i 1973, fikk lån fra kommunen og tildelt ny tomt på Berggårdsmyra. Andelssagbruket kjøpte inn ny sag og høvel, og forholda skulle dermed ligge godt til rette for trevareproduksjon med råstoffvirke fra bygda sjøl. A/S Tydals-Hus satsa optimistisk på prefabrikasjon av hytter i bindingsverk, basert på elementproduksjon. Det var også planer om produksjon og salg av ferdighus for å sikre vintersysselsettinga. Firmaet drev ei energisk markedsføring, og ordretilgangen syntes også lovende. Inntektene lot imidlertid vente på seg. De kom først med salg av hytter, og med økende gap mellom kontraktinngåelse og ferdiglevering, samla bedrifta raskt opp et underskott. Alt etter ett års drift ble A/S Tydals-Hus tatt under konkursbehandling. Bedrifta skyldte skatter, arbeidsgiveravgifter og renter av lån, og det var ubetalte strøm- og husleierekninger. Årsaken til konkursen synes å være «manglende økonomisk styring og svak ledelse», het det i innberetninga til skifteretten. Firmaets ledelse skyldte på kommunen, men kommunen kunne vise til at bedrifta hadde fått svært gode betingelser, bl.a. fordelaktige lån i Tydal næringsfond. Boet etter A/S Tydals-hus ble kjøpt opp av A/S Linjetjeneste, som økte sin

byggevirksomhet i bygda. Men det lyktes ikke å føre hytteproduksjonen videre, trass i at et investorselskap samme året vedtok å bygge ei rekke hytter omkring og i tilknytning til Væktarstua. Investorene krevde store lån fra hytteleverandørene, og det kunne ikke Tydals-firmaer tilby. Men A/S Linjetjeneste fikk iallfall oppdraget med å føre opp de importerte hyttene. Det kommunale sagbruket mista nå mye av grunnlaget for lønnsom drift. Det har blitt utleid til forskjellige leietakere som har fått kommunale tilskott til bl.a. sagflissilo, lagerskur, tak over materialene m.m.

Flere konkurser

I 1980-åra kom også A/S Linjetjeneste i økonomiske vanskeligheter. Firmaet fikk flere konkurrenter på markedet og måtte gå nedover i pris for i det hele tatt å få oppdrag. Byggevirksomheten ble lagt ned, og arbeidere ble sagt opp. Bedriften samla likevel opp gjeld, og i 1988 var konkurs uunngåelig. Sjølve boet ble overtatt av et nytt firma, Tydal entreprenørservisee A/S (Texas), med den samme Olaf Svelmo som leder. Firmaet har dels fortsatt med samme produksjon som forgjengeren, men har også funnet seg nye «nisjer» i markedet. Rørleggerbutikken ble solgt til Jarle Korsvold og Oddmund Olsen, og de driver A/S Tydal rør og byggsenter. Tydal entreprenørservisee driver derfor en beskjeden virksomhet i forhold til A/S Linjetjeneste og hadde bare sju ansatte i 1991. Flere andre bedrifter har også hatt et kortvarig liv på Berggårdsmyra. Noen av dem har blitt starta opp av investorer utenfra som har sett fristende muligheter i rimelige lån fra kommunen og Distriktenes Utbyggingfond. Men de har ikke greid å skape et tilstrekkelig marked for sine varer eller tjenester, og det har endt med akkord, salg eller konkurs. Ett eksempel er forsøket på å skape et mekanisk verksted. Svein Petter Sollie drev karosseriverksted i Holtålen og etablerte ei sidebedrift i Tydal i 1977. To tydalinger drev virksomheten på industriområdet, men Sollies verksted måtte søke akkord med långiverne etter et par år. Verkstedet ble overtatt av Jan Ole Østby som omdanna dette til Tydal landbruksverksted. Denne bedriften har fått et stabilt lokalt marked og har hittil greid seg bra. Mange i kommunen har satt forhåpninger til mulighetene for å utnytte skogvirke som råstoff for industriell produksjon. I 1980-åra ble det kjøpt maskinutstyr fra ei bedrift i Overhalla og starta opp med produksjon av husflidsartikler. De ansatte, vesentlig kvinner, fikk opplæring i arbeidet, men bedrifta gikk bare med underskott. Ei salgsbedrift for husflidsartikler, Tydals-sløyd, greide seg heller ikke, og den flytta fra bygda. I 1989 var det slutt med husflidsproduksjonen, og utstyret ble solgt for en svært rimelig penge. Et annet forsøk i 1980-åra var å utnytte bjørka i Tydal, bl.a. til produksjon av parkettemne. Mange var skeptiske på forhånd, men Næringsstyret satsa optimistisk på tiltaket. Med lån fra kommunen og DU ble det innkjøpt maskiner til bedrifta, som også fikk plass på Berggårdsmyra. Men skogeierne viste seg lite interesserte i å levere råstoffet, og bjørka var for krokete til å kunne brukes til parkettemne. Bedrifta holdt det gående ei stund med salg av strø til medisinsk forskning, ved og emballasjeemner. Men de innkjøpte maskinene til parkettproduksjon ble aldri brukt til formålet. Etter et par års eksistens var bedrifta konkurs i 1987. Kommunen hadde fått noen arbeidsplasser for ei kort tid, men tapte igjen innskutt kapital.

Men noe har gått bra

Det har gått best med de små tiltaka og slike som er starta opp som familiebedrifter. Et eksempel er Dala-Tre som har etablert seg i Stugudal. Siri og Atle Aas måtte finne på noe å leve av attåt småbruket, og de begynte med snekkerverksted og trearbeid da de fikk sjansen til å leie billig produksjonsutstyr fra et

konkursbo. Et anna eksempel er Tydal trappefabrikk som eies og drives av Per Opphaug. Dagfinn Østbyhaug holder liv i et entreprenørfirma, men har trappet ned virksomheten siden han tok over heimegarden i 1987. Tømmer- og snekkerarbeidet har blitt mest attåtnæring til gardsbruket.

Dala-Tre i Stugudal begynte som en familiebedrift og leier nå også arbeidskraft.

Den produserer bl. a. vevutstyr, hyttemøbler og møbler for barnehager.

Bildet viser Atle Aas under arbeid på verkstedet i 1990.

Tydal plastgjennvinning begynte i 1990 med gjenvinning av plast fra Ranheim Papirfabrikk. Bedriften har hittil ikke fått sjansen til å bevise at tiltaket kan være liv laga, da fabrikkbygninga brant ned sommeren 1991.

Elektronikk

Noen har tru på at elektronikk og databasert industri kan være ei framtidsnæring i Tydal, siden den ikke er så avhengig av geografisk lokalisering. Derimot krever den personer med spesiell innsikt eller utdanning. Et lovende tiltak er Auroteeh electronics A/S. Bak dette finner vi Roger Gullikstad, som er sjøllært på området, og som sammen med ingeniør Audun Græsli utvikler elektronikkprodukter på oppdrag fra andre. Denne typen industri krever ikke store arealer og bygninger, og Auroteeh electronics har foreløpig plass i sokkeletasjen i Gullikstads eget bolighus. Kommunen har forøvrig lagt ut et industriområde i Gresli også, men foreløpig er bare et flyttbart sagbruk plassert der.

Kvinnehusflid

Både veving og strikking har lange tradisjoner i Tydal (se bind I om veving), og vi har tidligere vært inne på at strikking var ei viktig attåtnæring i mellomkrigstida. I nyere tid har Dagny Østby drevet det langt i veving og solgt produktene fra Sjursjale vevstue. Det ble også organisert husflidslag som ei tid drev regulært butikksalg av husflid- og håndverksprodukter (Bønsstuggu Husflid A/L). Virksomheten ble oppløst

etter noen år, men et nytt husflidslag starta opp igjen i 1988.

En annen tradisjon som kunne ha gitt arbeidsplasser er lefsebaking. Mange kvinner lager « Tydalslemse» til eget bruk, enkelte selger i smått til private og kjente. Men siden det ble starta opp med lefsebakeri og kafé i Flora, er det små sjanser for at noen vil starte med større produksjon og salg av lefser i Tydal. De ulike lefsebakerne har sine små varianter, men ekte Tydalslemse skal lages av: 1/2 kg fint rug-mjøl, 1/2 kg fint hvete-mjøl, 0,8 liter mjølk, litt bakepulver, Smør til å «kline» lemsa med: 1 kg smør, 1/2 liter rømme, 1/2 kg farin Ingrediensene til lefsa eltes sammen og kjevles ut til en tynn leiv. Den stekes hurtig på så varm plate som mulig. Leiven skal snus så fort den er pålagt og stekes ferdig på andre sida, som blir retta på lemsa.

Stua på Bønsbo (tidligere Jenshaugen vestre) fra ca. 1750 ble brukt av husflidslaget til utsalgssted.

Unge pelsdyroppdrettere på Løvøya i 1988. Fra venstre Laila Selboe, Henry Østby og Kolbjørn Aune. (Foto Selbyggen.)

Pelsdyroppdrett

Ei attåtnæring fra mellomkrigstida, pelsdyroppdrett, ble tatt opp igjen av noen ungdommer i 1986. Kommunen har støtta tiltaket og leier ut et område på Løvøya til de fire farmerne. De samarbeider om drifta og har i 1991 200—250 livdyr (sølvrev og blårev) til sammen. Men næringa er svært utsatt for

skiftende konjunkturer, og prisene på skinn har falt mye siden oppdretterne kjøpte de første livdyra. Tiltaket har derfor ikke frista andre til etterfølgelse.

Vanskeligere tider for handelsnæringa

Tydal samvirkelag hadde fått ny butikk i 1968, men handelen kom til å gå vanskelige tider i møte. Fra slutten av 1970-åra ble det til og med underskott i driftsrekneskapet. Nybygget hadde økt kapitalkostnadene, det gikk lang tid før varene ble solgt ut, og svinnet var stort. Særlig var driftsresultata dårlige ved filialene. I Gresli ble det bare omsatt varer for vel 650.000 kroner i året. Brutto-omsetninga var over det dobbelte i Stugudal, for her kom 2/3 av etterspørselen fra de private hytteeierne, ifølge en undersøkelse fra 1983. Men heller ikke ved Stugudal-filialen fikk Samvirkelaget butikkdrifta til å lønne seg. Samvirkelaget ytte også en kostbar servise til kundene. To ganger i uka var det gratis utkjøring av varer med Samvirkelagets egen varebil. Utestående fordringer var fortsatt et problem. Det var gjerne slik at folk som bygde seg hus, kjøpte billig andre steder. Men når byggelånspengene var brukt opp, handla mange på kreditt i Samvirkelaget. De pengene gikk det sent med å få inn. Men den viktigste årsaken til den negative utviklinga, var at småbutikkene fikk hardere konkurranse fra større varesentra utafor bygda. Nesten alle familier fikk bil, og folk dro oftere enn før til Stjørdal- og Trondheimsområdet og gjorde storinnkjøp. Det gjaldt ikke bare forbruksvarer i husholdninga, men også omsetninga av bygningsvarer, kraftfôr og kunstgjødsel gikk ned. I 1981 og 1982 ble driftsresultatet særlig alarmerende. Summen av udekket underskott kom opp i én million kroner. Varekjøringa ble redusert til én gang pr. uke, og kundene måtte betale et gebyr på ti kroner for fraktinga. Men styret la også fram langt mer drastiske forslag. Det ville at varekjøringa skulle opphøre helt og at bilen skulle selges. Dessuten skulle bensinstasjonen og filialen i Gresli legges ned. Årsmøtet i 1982 vedtok tiltakene så nær som å legge ned butikken i Gresli. Det ble foreløpig innskrenking i vareutvalget og redusert åpningstid. Også hovedforretninga innskrenka tilbudet av varer som hadde lang omløpstid. Tiltaka ble gjort i samråd med NKL, og de var et vilkår for at Samvirkelaget i Tydal kunne få hjelp fra hovedorganisasjonen. I 1983 ble gjennomføringa belønna med én million kroner i saneringsstøtte, og dermed var en redde for vidare drift. Balansen i rekneskapet kom tilbake, og butikkene kunne koste på seg ei omfattende «ansiktsløftning» som gjorde dem triveligere for både kunder og ansatte.

Samvirkelaget avvikler filialene

Filialene var fortsatt ikke lønnsomme, og i 1986 ble det vedtatt å legge dem ned. Avdelinga i Stugudal hadde greid seg best av de to, men drifta endte med et stort underskott i 1986. Butikklokalet ble nå utleid til avdelingsbestyrer Jomar Rotvold for privat drift. Filialen i Gresli fikk drive to år til. Den hadde stort sett gått med underskott i flere år, trass i at drifta fikk noe statsstøtte. Folket i grenda innså at de måtte handle mer i lokalbutikken om den skulle reddes. Det førte til økt omsetning, og takka være kommunal støtte ble det overskott i 1987. Grendefolket danna deretter et andelsselskap som forhandla med Samvirkelaget om å overta drifta for egen rekning. Det fikk kjøpe butikkeiendommen til en rimelig pris i 1989 og har siden utleid lokalet til Karen Gullikstad og Kristin Grendstad for privat drift. De to har økt vareutvalget og gjort det triveligere for kundene. Grenda har også slutta opp om nærbutikken, som fikk ei omsetning på 1,4 millioner kroner i 1990. I Stugudal utvida Marit og Jomar Rotvold lokalene og begynte med kioskdirift og

gatekjøkken i tillegg. De utvida samtidig åpningstidene for å kunne yte bedre servisee til hyttefolk og reisende. Bensinsalget ble imidlertid lagt ned. Butikk- og kioskdirfta har gått lovende, og helårsvegen til Røros skaper håp om at handelen kan økes. Eierne søkte derfor om å få kjøpe butikklokalet, og Samvirkelaget kvitta seg med sin siste filial i 1990. Omsetninga dette året kom på over tre millioner kroner. Samvirkelaget har hatt ei mindre økning i omsetning enn grendebutikkene kan vise til siden det ble privat drift. Men det har likevel hatt gode overskott de siste åra. Dette resultatet skyldes imidlertid i stor grad nedskjæring av antall timeverk i butikken. Omsetninga har stagnert og gikk til og med litt tilbake i 1990. Det viser at konkurransen fra de store kjøpesentra utenom bygda øker mer og mer og utgjør den viktigste trusselen mot lokalbutikkene.

Tydals-senteret

Tydals-senteret, som ble starta opp nærmest i protest mot sammenslåinga av Samvirkelaget og Forbruksforeninga, hadde fått en vanskelig start og gikk konkurs. Drifta ble imidlertid tatt opp igjen av andre eiere i nye og moderne lokaler. Men vanskene begynte snart å melde seg igjen. I 1971 var Tydals-senteret skyldig kraftverket penger for strøm og installasjoner, og hadde heller ikke betalt skatt. Kommunen krevde gjelda innbetalt med et visst beløp pr. uke, men det kunne ikke Tydals-senteret greie, og butikken ble solgt. Kjøper ble Odd Maridal fra Møre, som drev med leid bestyrer. Fra 1973 har butikken blitt drevet av Ola Øium, som kjøpte den ti år senere. Tydals-Senteret har siden greid å beholde en stabil markedsandel, og bruttoomsetninga var vel 3 millioner kroner i 1990.

Andre serviseeytelser

Det er få andre butikker i Tydal. Kraftverkets elektriske forretning kan skaffe det meste av elektriske artikler. Tydal rør og byggsenter selger rørleggerutstyr, hyttekjøkken m.m. og tilbyr rørleggertjeneste. Inge Lis og Asbjørn Lunden driver bensinstasjon og Tydal Bil-elektro i Ås. Og ved bensinstasjonen er det kommet opp gatekjøkken og kiosk.

Stugudal dagligvare var tidligere en filial av Tydal samvirkelag.

Jostein Lunden drev siden 1970-åra bakeri, kafé og pensjonat i Ås. Men virksomheten ble lagt ned etter at han overtok heimegarden i 1985, og Krysset kafé ble solgt til kommunen. Bygninga er tatt i bruk til ungdomsklubb. Ny kafé har kommet i drift i det nye Servisebygget i Ås sentrum. I samme bygget har også Postverket og Selbu sparebank og fått sine kontorer.

Servieebygget i sentrum av Ås har plass til bl.a. bank, post, kafé, turistinformasjon, Tydal kommunale kraftverk og kommunale kontorer og møterom.

I sokkeletasjen på Servieebygget holder Tydal regnskapslag til. Dette ble starta opp som et privat foretakende i 1970. Behovet for rekneskapstjenester hadde meldt seg både hos gardbrukere og andre næringsdrivende. Tiltaket fikk kommunal støtte de første åra, bl.a. dekte kommunen underskottet og kontorleia. Midlene ble tatt fra Jordbruksfondets renteinntekter, og dette er bare naturlig siden nesten alle gardbrukerne er blitt med i rekneskapslaget. Ikke langt unna Servieebygget driver Kari Haarstad en frisørsalong, og Heidi Lien har starta opp i Stugudal. For de aller fleste tjenestene må en altså til bygdesentret, men ikke alle vare- og tjenestebehov kan dekkes i Tydal. Det har lenge vært slik at folk søker ut, særlig til Selbu, Stjørdal og Trondheimsområdet, for å oppnå et bedre utvalg av varer og tjenester. Denne «lekkasjen» har trulig økt med bedre veger og mer bruk av privatbil. Tertiærnæringene har derfor små muligheter til å ekspandere og kan neppe skaffe mange flere, nye arbeidsplasser. Folketallet i bygda, og dermed den lokale etterspørselen, er for lite til å skape grunnlag for lønnsomme etableringer. Men økt turiststrøm og reisetrafikk kan kanskje gi muligheter for næringsutvikling og sysselsetting?